

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

ΤΡΙΤΗ 31 ΜΑΪΟΥ 2005

ΜΑΘΗΜΑ: ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΘΕΜΑ Α

Η όλη σκηνή του ποιήματος «Δαρείος» και το πρωταγωνιστικό πρόσωπο, ο Φερνάζης (περσικό όνομα), είναι πιθανότατα φανταστικά. Τοποθετούνται, μάλλον, στο 74 π.χ. (χρονιά της βασιλείας του Μιθριδάτη ΣΤ΄ του Μέγα). Επομένως, ενώ το σκηνικό και το βασικό πρόσωπο αποτελούν δημιουργήματα της φαντασίας του Καβάφη, το ιστορικό - πολιτικό πλαίσιο είναι αυθεντικό.

Η ημερομηνία δηλ., το 74 π.χ., αφορά πραγματικά γεγονότα. Επιπλέον, η αναφορά σε δύο Πέρσες βασιλείς, με κοινή μοίρα, είναι καθ' όλα πραγματική. Συγκεκριμένα, ο Δαρείος Υστάσπου ήταν, μετά τον Κύρο, ο μεγαλύτερος Αχαιμενίδης βασιλιάς της Περσίας (521-486π.χ.). Σε μας είναι πιο γνωστός από την ήττα του εκστρατευτικού του σώματος στο Μαραθώνα. Οι συνθήκες υπό τις οποίες ανέβηκε στο θρόνο είναι σκοτεινές και ύποπτες. Επιπλέον, ο ημιελληνισμένος βασιλιάς του Πόντου (ή της βόρειας Καππαδοκίας), ο Μιθριδάτης ΣΤ΄ ο Μέγας (120-63 π.χ.) υπήρξε ο πιο επίφοβος ανταγωνιστής της Ρώμης στην Ανατολή. Νικήθηκε οριστικά από τον Πομπήιο το 66π.χ.

Άρα, ουσία του ποιήματος αποτελεί ότι και ο παλαιότερος και ο τωρινός ηγεμόνας σφετερίστηκαν θρόνο που δεν τους ανήκε. Ο Δαρείος, με αιματηρές δολοπλοκίες, και ο Μιθριδάτης, σκοτώνοντας το συμβασιλέα αδελφό του. Τόσο ο ένας, όσο και ο άλλος υπήρξαν θύματα της υβριστικής τους φιλοδοξίας. Όταν, λοιπόν, ο Φερνάζης κολακεύει το Δαρείο, αυτόματα κολακεύει και το Μιθριδάτη, άρα εξυπηρετεί τους δόλιους σκοπούς του.

Η επίθεση των Ρωμαίων στην Ανατολή, και συγκεκριμένα στην Καππαδοκία, αποτελεί επίσης πραγματικό γεγονός. Όπως και η αναφορά στην «Αμισό» σχετίζεται με ελληνική πόλη – κλειδί του Πόντου (που έπεσε – μάλιστα – στα χέρια των Ρωμαίων το 71 π.χ.).

Ουσιαστικά, παρατηρούμε πως στο συγκεκριμένο του ποίημα ο Καβάφης κατορθώνει να συνδυάσει αριστοτεχνικά ποίηση και ιστορία, αφού εμπλέκει πραγματικά και φανταστικά γεγονότα προκειμένου να χλευάσει μια συμπεριφορά, τόσο αποκρουστική, όσο αυτή της χρήσης της Τέχνης για ιδιοτελείς σκοπούς. Πάντως, η εμπλοκή πραγματικών και φανταστικών στοιχείων, η έντονη δράση, η ύπαρξη δεύτερου προσώπου (του υπηρέτη), η εναλλαγή α' και β' ρημ. προσώπου παραπέμπουν – σ' ένα βαθμό- και σε μυθιστόρημα και σε θεατρικό έργο.

ΘΕΜΑ Β1

Το ύφος του Καβάφη χαρακτηρίζεται – εκτός των άλλων- από λεπτή ειρωνεία, τη γνωστή «καβαφική ειρωνεία». Το δοθέν ποίημα είναι γνωστό για τη χρήση της παραπάνω τεχνικής.

Συγκεκριμένα, παρουσιάζει το Φερνάζη να θεωρεί «σπουδαίον μέρος» την ποιητικής βιογραφίας του Δαρείου τον τρόπο της ανόδου του στο θρόνο, ενώ είναι γνωστός ο άθλιος τρόπος με τον οποίο κατέλαβε την εξουσία.

Στο ευτελές αυτό ποίημα του Φερνάζη δίνεται ο βαρύγδουπος χαρακτηρισμός «επικό».

Το όνομα του Μιθριδάτη δίνεται δύο φορές στο ποίημα, με τρόπο ιδιαιτέρως κολακευτικό (« ο Μιθριδάτης, Διόνυσος κ' Ευπάτωρ»).

Ειρωνικά, τέλος, χρησιμοποιούνται οι λέξεις «βαρυσήμαντη είδησι» και «συμφορά».

Με τη διάχυτη ειρωνεία του, ο Καβάφης επιθυμεί – βέβαια – να σαρκάσει όχι το ίδιο το πρόσωπο του Φερνάζη (που αυτός – άλλωστε – εμπνεύστηκε), άλλα μια συμπεριφορά, ευτελή και δόλια, αυτήν της υποταγής της Τέχνης, της όποιας Δημιουργίας, στο ατομικό συμφέρον.

ΘΕΜΑ Β2

Ο ποιητής Φερνάζης οδύρεται για την ατυχία του, αφού η ιστορική συγκυρία στέκεται εμπόδιο στις φιλοδοξίες και τα σχέδια που προσεχτικά είχε καταστρώσει.

Οι στόχοι ήταν, σύμφωνα με δική του ομολογία, ν' αναδειχθεί και να καταξιωθεί ως ποιητής από τη μια, ν' αποστομώσει οριστικά όσους από φθόνο τον αμφισβητούσαν από την άλλη.

Στην τρίτη στροφική ενότητα του δοθέντος ποιήματος, λοιπόν, εκφράζεται η άποψη του Φερνάζη για το σκοπό της ποίησης (να χρησιμοποιείται για την προβολή και την απόκτηση κοινωνικής ισχύος του ποιητή). Παράλληλα, οι στίχοι 22-24 αποτελούν υπαινικτική μομφή του Καβάφη για όσους καπηλεύονται την τέχνη για ιδιοτελείς σκοπούς.

Η απελπισία του Φερνάζη εκφράζεται με δύο αρηματικές επιφωνηματικές φράσεις, με απόχρωση ειρωνείας («Ατυχία!» - «Τι αναβολή, τι αναβολή στα σχέδιά του»), καθώς και με την επανάληψη («Τι αναβολή, τι αναβολή»).

Η χρήση εισαγωγικών στο στίχο 22 παραπέμπει στο φανταστικό ποίημα του επίσης φανταστικού ποιητή Φερνάζη.

Μετά από μια προσεγμένη παύση, ο Φερνάζης αναλογίζεται μήπως τα σχέδιά του δεν αναβάλλονται, αλλά ματαιώνονται, αφού προβλέπει τελική ήττα της μικρής Καππαδοκίας από τους ισχυρούς Ρωμαίους. Από τον πρώτο αυθόρμητο φόβο για τις προσωπικές επιπτώσεις του πολέμου περνά στο φόβο για τις δραματικές του επιπτώσεις σε εθνικό επίπεδο.

Ο Φερνάζης είναι σα να συνέρχεται: αξιολογεί τα νέα ιστορικά δεδομένα, συνειδητοποιεί την πραγματική, την εθνική συμφορά και αντιμετωπίζει την κατάσταση με

πολιτική διορατικότητα, ρεαλισμό, αλλά και ηττοπάθεια.

Η αγωνία του Φερνάζη για το μέλλον του κράτους του εκφράζεται με τρεις αλληπάλληλες ρητορικές ερωτήσεις (στίχοι 30-32) και με την επίκλησή του στους θεούς της Ασίας, των οποίων ζητά τη βοήθεια. Έτσι, άλλωστε δικαιολογείται και η χρήση της παύλας (τέλος στίχου 33) και η παύση που σηματοδοτεί.

ΘΕΜΑ Γ

Ο Φερνάζης, ύστερα από την εκτίμηση της κατάστασης σε προσωπικό κι εθνικό επίπεδο, επανέρχεται στο θέμα του, επανεκτιμώντας το ρόλο του ως ποιητή και το σκοπό της ποίησης. Προσαρμόζεται στις νέες συνθήκες και, ως ποιητής, επανατοποθετείται. Η ποίησή του δεν είναι πια μέσο κολακείας της εξουσίας, αλλά βρίσκει τον πραγματικό της σκοπό, λειτουργεί ως τέχνη πραγματική, ανεξάρτητη από ιδιοτελείς στόχους. Ο Φερνάζης, λοιπόν, γίνεται γνήσιος λειτουργός της.

Τώρα, «η ποιητική ιδέα πάει κ' έρχεται», εκφράζοντας την αλήθεια. Στο ποίημα, λοιπόν, για το Δαρείο δεν υπάρχει πια το δίλημμα των στίχων 6-11: θα γραφεί ότι ο βασιλιάς είχε «υπεροψίαν και μέθην».

Ο Φερνάζης, λόγω των ιστορικών συγκυριών, εγκαταλείπει τα προηγούμενα σχέδιά του κι έρχεται στον ορθό δρόμο της ποίησης. Θα τον αδικούσαμε, βέβαια, αν θεωρούσαμε ότι κάθε φορά προσαρμόζει την «ποιητική του ιδέα» στις μεταβαλλόμενες καταστάσεις. Άλλωστε, δεν αρχίζει να εξυμνεί τους Ρωμαίους, ως

νέους άρχοντες. (Τους έχει ονομάσει ήδη «φρικτότατους εχθρούς» και δεν εγκαταλείπει τη σύνθεση του «Δαρείου»).

ΘΕΜΑ Δ

Τόσο για τον Καβάφη όσο και για τον Άρη Δικταίο, η Τέχνη δε δικαιούται να υπηρετεί καμιά άλλη αξία, παρά την αξία του Ωραίου και, μέσα από αυτή, την ίδια τη ζωή, αλλά και τη βέβαιη επισφράγισή της, το θάνατο.

Συγκεκριμένα, ο δεύτερος, στο ποίημά του με τίτλο «Η Ποίηση», καταδεικνύει, εύστοχα και λυρικά, την παραπάνω εκτίμηση. Επικαλείται την Ποίηση, που κάποτε «έντυνε τη γυμνή μέθη τους», ακόμη και στα όνειρά τους. Επικαλείται την Ποίηση, «που δεν μπορεί να κλειστεί σε σχήματα». Επικαλείται την Ποίηση, «που δεν μπορούν ν' αγγίξουν με το λόγο». Επικαλείται την Ποίηση, «το στερνό ίχνος της παρουσίας του Θεού».

Η Ποίηση, λοιπόν, που καταξίωσε τη ζωή, τα όνειρα, την ανθρώπινη ύπαρξη, καλείται τώρα – την ύστατη ώρα - να καταξιώσει και να διασώσει στην αιωνιότητα τον ίδιο το θάνατο.

Συμπερασματικά, τόσο ο Καβάφης όσο και ο Δικταίος συμφωνούν πως η Ποίηση δεν μπορεί να ευτελίζεται, υπηρετώντας προσωπικές φιλοδοξίες και συμφέροντα, αλλά οφείλει να υπηρετεί τον Άνθρωπο, στη ζωή και στο θάνατο.